

Bijen met noorderzon vertrokken

J.J. Speelziek

Nu ook dit jaar weer een aantal bijenvolken, ondanks voldoende voedselvoorraad, in het (vroeg) voorjaar spoorloos zijn verdwenen, wordt wederom de vraag gesteld, wat daarvan toch wel de oorzaak mag zijn. Deze mysterieuze verdwijningen halen vaak de regionale en soms zelfs de landelijke pers, onlangs nog met de kop 'Opsporing verzocht'. Een acceptabele verklaring voor dit fenomeen blijft echter in de pers afwezig. Op zichzelf is dat verklaarbaar, daar de oorzaak van die zogenaamde verdwijnsiekte, met name voor een leek, het gevolg is van een uitermate complex gebeuren. Niettemin maakten de Roever en Schotman, bijna een halve eeuw geleden, daar in hun bekende bijenboeken al melding van.

Geen ziekte maar voorjaarssterfte

Omdat bij het optreden van dit verschijnsel tot dusver geen verband met een ziekteverwekker (virus of bacterie) werd aangetoond, is de term 'ziekte' eigenlijk onjuist. Men kan dus beter spreken van 'voorjaarssterfte'. Ko Zoet sprak eens van 'voorjaarsverval'. Het best gefundeerde artikel over deze materie werd indertijd geschreven door 'Willem' of wel H.G. Maagendans, oud-hoofdredacteur van het Maandblad van de VBBN. Daarin werden onderzoeksresultaten van de bekende bijenwetenschappers Woyke en Möbus aangehaald, waaruit o.a. bleek, dat het niet alleen een Nederlands probleem is.

De bijen consumeren hun nageslacht

Kort samengevat, werd het volgende als de vermoedelijke oorzaak aangemerkt. Gewoonlijk begint de koningin na de kortste dag (21 december) op zeer bescheiden wijze met eileggen. Omdat de eitjes vanwege de winterse temperaturen niet tot ontwikkeling kunnen komen, worden ze, zoals waargenomen, direct na het uitkomen, opgegeten door werkbijen. Dat proces zet zich voort totdat de temperatuur een verdere ontwikkeling van de eitjes wel mogelijk maakt. Opmerkelijk is het, dat niet de koningin, maar het 'kannibalisme' van de winterbijen bepalend is voor de primaire ontwikkeling van het bijenvolk. Deze werksters spelen dan een regulerende rol bij de vorming van het broednest!

Winterbijen

Deze winterbijen waren de laatste jonge bijen van het

voorgaande seizoen. Zij hadden geen of wel nagenoeg geen broed meer te verzorgen, hetgeen ze in staat stelde een reserve op te bouwen aan vetten en eiwitten, het zogenaamde vet-eiwitlichaam. Hiervoor was natuurlijk een toereikend aanbod van stuifmeel nodig, immers stuifmeel is de bron van vetten en eiwitten. Zulke goed toegeruste jonge bijen zijn dan in staat met succes te overwinteren en in het nieuwe jaar de eerste generatie jonge bijen groot te brengen.

Stuifmeel is essentieel!

Daar de broedaanzet reeds aanvangt voordat de eerste voorjaarsbloeiers stuifmeel leveren, is het noodzakelijk, dat voldoende stuifmeel in de wintervoorraad aanwezig is. Het is goed te bedenken, dat voedsuiker in tegenstelling tot honing totaal geen stuifmeel bevat. Een stuifmeelvoorraad is dus onontbeerlijk zo lang de eerste voorjaarsbloeiers nog niet in die behoefte kunnen voorzien. Zo'n periode kan van enkele tot meerdere weken duren!

Wordt tengevolge van gunstige weersomstandigheden reeds vroeg een broednest gevormd, de temperatuur in het volk loop daarbij op tot ca. 35°C, dan wordt een zware wissel getrokken op de levensduur van de winterbijen en op de aanwezige voorraden stuifmeel.

Volgt hierop een plotselinge vorstperiode, dan moet een volk wel over veel verzorgende bijen en geschikt voer beschikken om de nesttemperatuur op peil te houden. Bij kort-levende winterbijen en onvoldoende stuifmeelvoorraden, voeg daarbij nog een koud en nat voorjaar, zien we dat het aantal verzorgende bijen snel mindert. Ze zijn niet meer in staat het broednest te verwarmen en zie daar het einde van het volk. De resterende bijen zoeken dan kennelijk een goed heenkomen of zijn, na een vlucht niet meer in staat om terug te keren. In ieder geval vertrekken ze zonder een adreswijziging achter te laten.

Hoe voorkomen we dat euvel?

De grote invloed van het klimaat op een bijenvolk, speciaal gedurende na- en voorjaar, is onmiskenbaar. Toch kunnen we een aantal voorzieningen treffen om de winterbijen in het voorjaar behulpzaam te zijn bij de opbouw van het broednest.

Inwinteringssterkte

Bij de inwintering moeten mini-volkjes, zoals bijvoor-

beeld een zesramertje met bijen, als risico-volken worden aangemerkt. De geringste tegenslag van het weer is dan aanleiding tot de ondergang van zo'n volkje. Een opzetter van de korfinker moest indertijd circa vijf pond bijen bevatten ofwel minimaal acht raampjes bezet met bijen. Het doorgaans zachte najaarsweer verleidt nog wel eens tot laat invoeren. Toch loopt men dan het risico van vroege nachtvorst, waardoor het voer onvoldoende verzegeld wordt.

Ventilatie (Kastklimaat)

Het is raadzaam te overwinteren op twee bakken (twee BK's of een BK + HK). De gaasbodem (ook wel varroabodem genoemd) laat ik volledig open, hetgeen een goede uitwisseling van zuurstof en koolzuurgas mogelijk maakt. Bovendien voorkomt men hiermee een te vroege broedaanzet, die ten koste gaat van broed en winterbijen, speciaal bij een laat invallende koudeperiode. Door het afsluiten van de gaasbodem met een varroalade en het plaatsen van een muizenblokje (vlieggatverkleinblokje) wordt de luchtverversing in en rond de tros tot een gevaarlijk minimum teruggebracht. Bij sterke temperatuurschommelingen gedurende de winter ontstaat een kastklimaat met veel vocht en daardoor schimmelvorming. Overwinter dus met open gaasbodems!

52

Stuifmeel

Het belang van stuifmeeldracht in het late najaar, en in het vroege voorjaar, is voldoende bekend. Om hieraan tegemoet te komen heeft men voor de aanplant van geschikte drachtplanten echt niet zo veel tuinoppervlakte nodig. Een goed redmiddel is altijd nog om bij het invoeren minimaal één raam stuifmeel centraal in het volk te hangen. Voor dit doel jaarlijks enkele ramen te reserveren en tijdelijk op te slaan in de vrieskast is zeker lonend.

Water in directe omgeving

Water is voor de bijen, met name voor het broed, absoluut noodzakelijk. Daar een goede broedverzorging in het voorjaar de basis vormt voor het komende jaar, is het zinvol in de directe omgeving van de stal een bijenkroeg te plaatsen. Maak het de kwetsbare waterhaalsters niet onnodig moeilijk!

Samenvatting

De kortste remedie tegen excessieve voorjaarssterfte ('spring dwindling') wordt vermeld in het 'ABC and XYZ of Beeculture' van 1972: 'Indien volken met een jonge koningin op een beschutte plaats overwinteren op dubbele broedkamers, voorzien van goede

ventilatie, voldoende voedsel en een goede reserve aan stuifmeel, dan zullen zich nauwelijks problemen voordoen.' Een en ander met de aantekening 'Spring dwindling is the result of ignorant or careless management, frankly, it is generally the result of poor beekeeping', aldus de auteur A.I. Root. Voorjaarssterfte komt voort uit een gebrek aan kennis of uit onachtzaamheid bij het verzorgen van de volken, eerlijk gezegd, het is over het algemeen het gevolg van gebrekkig imkeren.

Literatuur

- Graaf, J. de (1983) Samenstelling en grootte bijenvolk. Maandblad VBBN: 137
 Maagendans, H.G. (1979) Nogmaals de verdwijnsziekte. Maandblad VBBN: 118
 Speelziek, J.J., Beetsma, J., Velthuis, H.H.W. e.a. (1987) Imkersencyclopedie: 200
 Speelziek, J.J. (1988) Werkboek Bijenhouden: 49
 Veluwe, J. van de (1986) Dorst kan erger zijn dan honger. Maandblad VBBN: 91
 Wille, H. (1984) Verdwijnsziekte een ecologisch probleem? Maandblad VBBN: 121
 Zoet, K. (1981) Geheime winterzit. Mndbl. VBBN: 13
 Zoet, K. (1981) Geheime winterzit. Mndbl. VBBN: 59
 Zoet, K. (1984) Durchlenzung (voorjaarsverval). Maandblad VBBN: 112.

Gewijzigde openingstijden depot Bunnik/Houten.

In verband met ziekte van dephouder de heer Barten, zijn de openingstijden van het depot aan de Koningslaan te Bunnik -tijdelijk- gewijzigd in: woensdag van 19.00 tot 21.00 uur, en zaterdag van 09.00 tot 13.00 uur. Deze gewijzigde openingstijden blijven van kracht totdat de heer Barten weer hersteld. Inlichtingen bij mevrouw Y. Mooyweer, telefoon 03453-2755.